

ŚWIĘTO NARODOWE TRZECIEGO MAJA

Prezentację przygotowała Agnieszka Skoczylas

232. rocznica uchwalenia Konstytucji 3 maja

„Uznając, iż los nas wszystkich od ugruntowania i wydoskonalenia konstytucji narodowej jedynie zawisł, [...] dla ocalenia Ojczyzny naszej i jej granic, z największą stałością ducha niniejszą konstytucję uchwalamy i tę całkowicie za świętą, za niewzruszoną deklarujemy”.

Konstytucja 3 maja - historia prosto z Zamku

<https://www.youtube.com/watch?v=wCsmTBkxy5I>

Stanisław August Poniatowski

Król przemawiał trzykrotnie, wskazując pilną konieczność naprawienia dawnego ustroju. W końcu, gdy podniósł rękę na znak chęci zabrania głosu po raz czwarty, odebrano ten gest przypadkiem jako wezwanie do przyjęcia projektu przez aklamację. Co rzeczywiście w następstwie tego nieporozumienia nastąpiło.

Odezwały się wtedy okrzyki „Wiwat król! Wiwat Konstytucja!”.

Stanisław August złożył od razu przysięgę na „Ustawę Rządową” na ręce biskupa krakowskiego, Feliksa Turskiego. Udano się wówczas gremialnie do kolegiaty Św. Jana na nabożeństwo dziękczynne, gdzie odśpiewano uroczyście „Te Deum laudamus”.

Ignacy Potocki

Przygotował pierwszy projekt konstytucji, przedłożony w 1790 roku „Projekt do formy rządu”. Propozycja Potockiego - bardzo obszerna i szczegółowa, a przez to trudna do realizacji - nie została dobrze przyjęta przez Sejm ani króla Stanisława Augusta, który skwitował ją jako „jakąś metafizykę”.

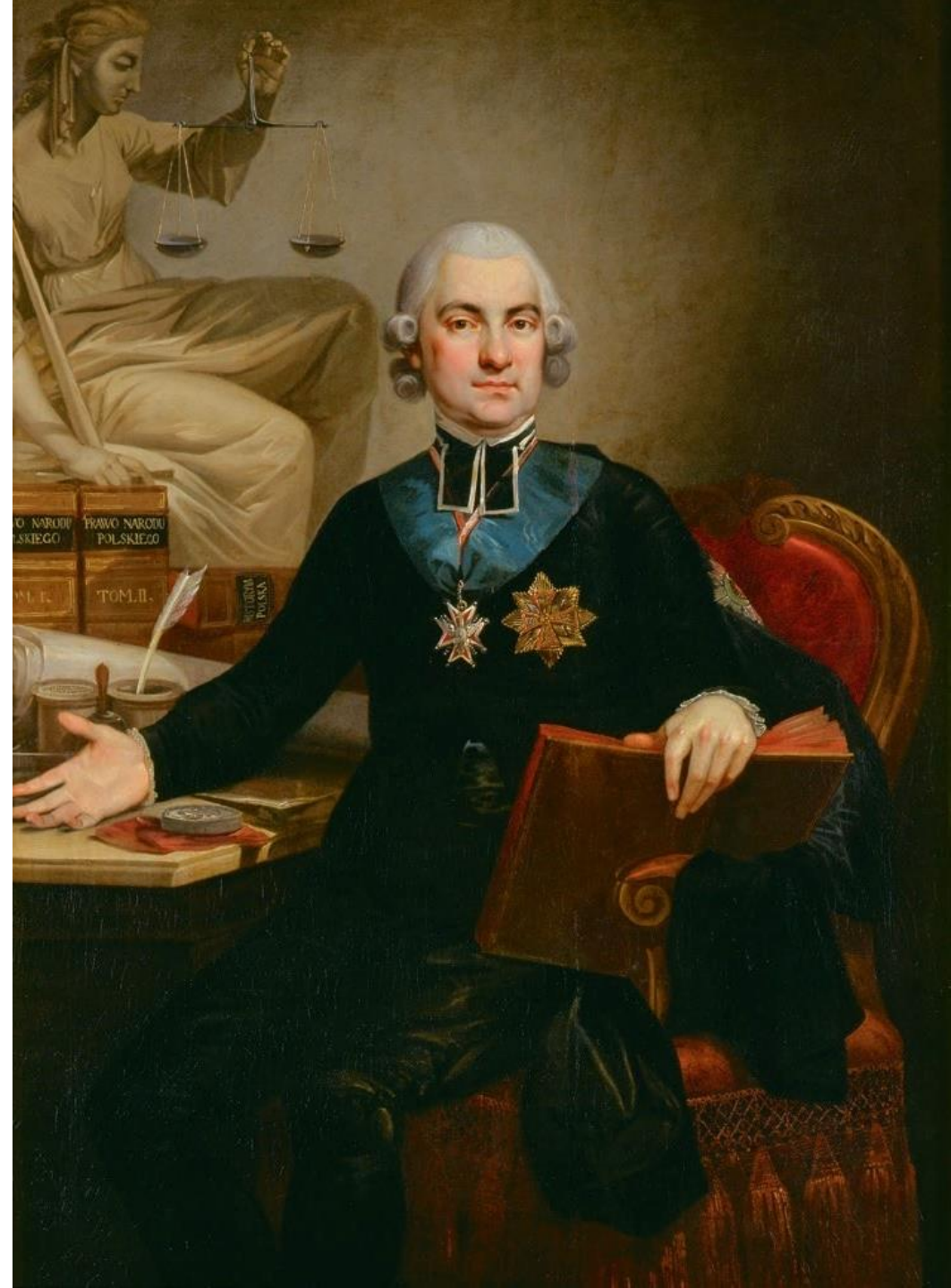
Niepowodzenie skłoniło go, zadeklarowanego przeciwnika króla, do podjęcia rozmów nad wspólnym projektem konstytucji w przygotowaniu Konstytucji 3 maja. Rola Potockiego polegała głównie. Prace nad tekstem rozpoczęły się w grudniu 1790 roku. Potocki zrozumiał, że Stanisław August cieszy się większym poparciem w sejmie i to jemu oddał pierwszeństwo na nanoszeniu poprawek do tekstu. Były to jednak ważne zmiany, które dążyły do zwiększenia władzy sejmu i ograniczenia kompetencji króla.

Hugo Kołłątaj zredagował tekst Konstytucji

Hugo Kołłątaj nie był głównym projektodawcą konstytucji (przychylał się do rozwiązań radykalnie republikańskich, znacznie bardziej skrajnych niż te, które znalazły odzwierciedlenie w Ustawie Rządowej), ale pomagał przy doszlifowaniu jej ostatecznej wersji.

Wniósł także duży wkład w przebieg wydarzeń 3 maja 1791 r. To on namówił mieszczan warszawskich, aby wraz z cechowymi chorągwiami towarzyszyli królowi w pochodzie do archikatedry św. Jana.

Stanisław Małachowski

Marszałek Koronny

Nie uczestniczył bezpośrednio w pracach nad Konstytucją 3 maja, ale odegrał ważną rolę jako pośrednik pomiędzy Ignacym Potockim a królem Stanisławem Augustem. Małachowski jak nikt inny nadawał się do tego zadania. Był znany ze swojego przywiązania do sprawiedliwości i praworządności i z tego powodu zyskał przydomek „polskiego Arystydesa”.

Był jedną z najważniejszych postaci w trakcie obrad sejmowych 3 maja 1791 roku. Głos marszałka był ważnym argumentem za przyjęciem ustawy rządowej - Małachowski poparł Ustawę Rządową swoim autorytetem, wskazując, że jest ona lepsza od rozwiązań brytyjskich i amerykańskich, gdyż najlepiej odpowiada na potrzeby polskich realiów.

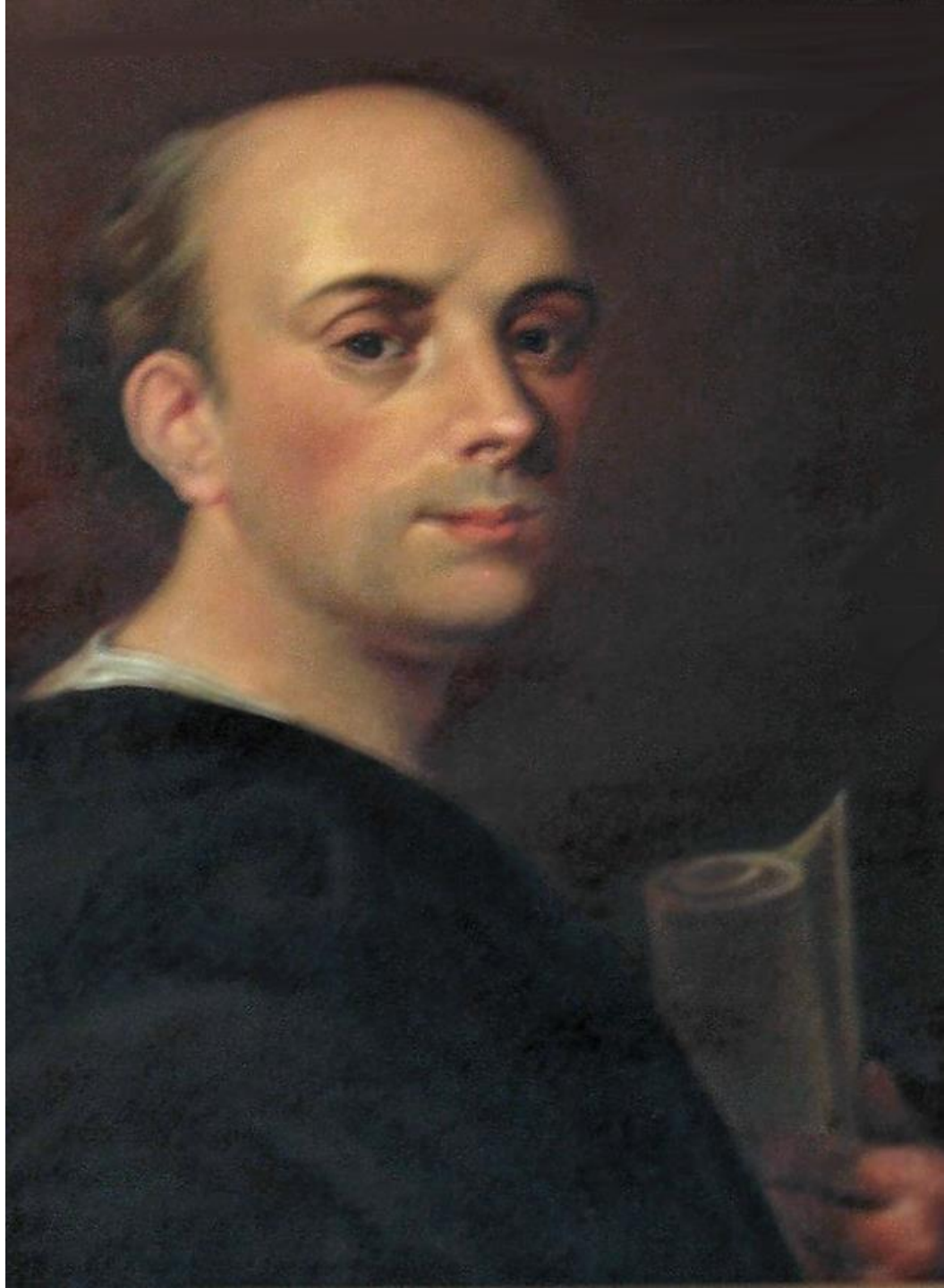
Julian Ursyn Niemcewicz

Niemcewicz był jednym z czołowych publicystów okresu Sejmu Wielkiego, na którym reprezentował województwo inflanckie. Był najaktywniejszym posłem na Sejmie Wielkim. W tym samym czasie pracował także jako redaktor gazety „Gazety Narodowej i Obcej”, która współkształtowała ówczesną opinię publiczną. Brał udział w tajnych przygotowaniach tekstu konstytucji i należał do jednych z jej najgorliwszych zwolenników.

Scipione Piattoli osobisty sekretarz króla

Włoski ksiądz. Piattoli znalazł się w otoczeniu króla w 1789 roku. Szybko zaimponował mu swoją wiedzą, a zwłaszcza znajomością literatury. Był znakomicie zorientowany w prądach oświeceniowych epoki, poznawał je z pierwszej ręki, przebywając na zachodzie Europy. Nie był ązany z żadnym polskim stronnictwem politycznym i jako człowiek z zewnątrz stał się pośrednikiem pomiędzy królem a skłóconym z nim Ignacym Potockim. Piattoli był również jednym ze współtwórców Konstytucji 3 maja, a wiele ze spotkań, podczas których powstawał jej tekst, odbyło się w jego gabinecie na Zamku Królewskim.

**Sala Senatorska w Zamku Królewskim w Warszawie,
w której uchwalona została Konstytucja 3 maja**

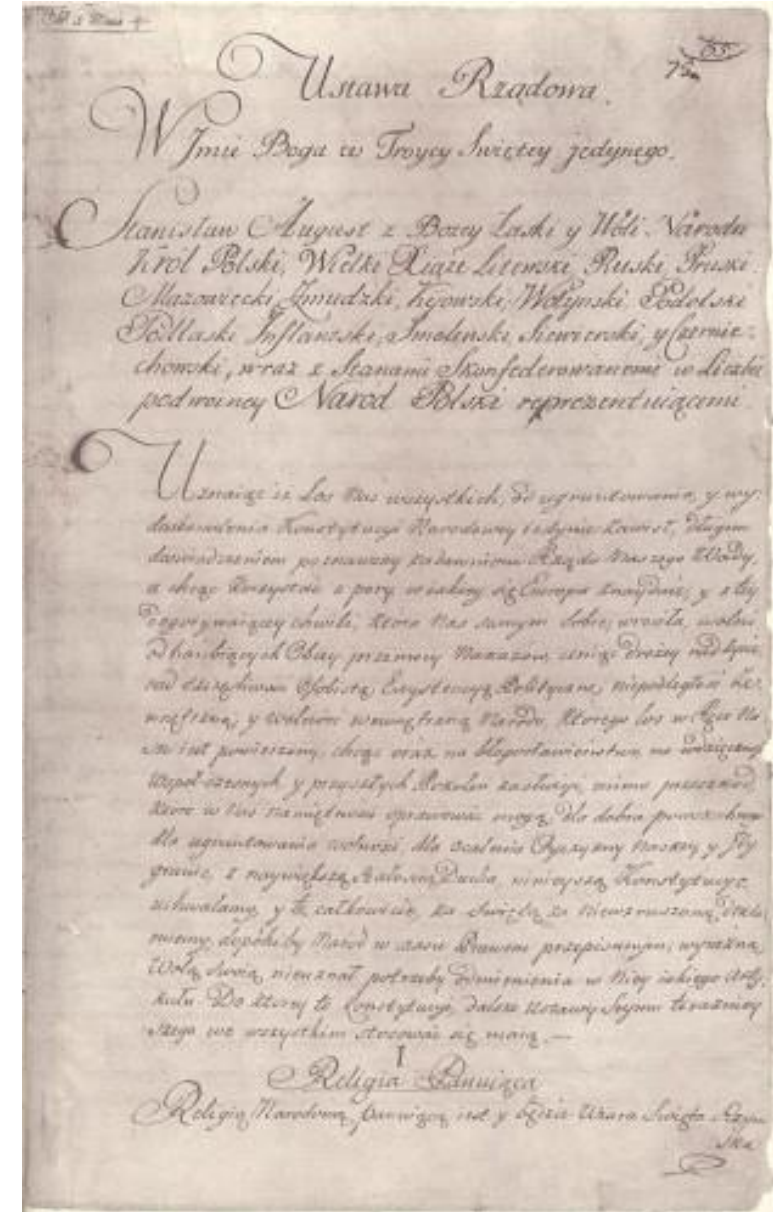
Postanowienia Konstytucji 3 maja

<https://konstytucja3maja.gov.pl/pl/postanowienia/>

Konstytucja 3 maja (Ustawa Rządowa) została uchwalona 3 maja 1791 roku przez obradujący od 1788 roku sejm, który do historii Polski przeszedł pod nazwą Czteroletniego lub Wielkiego.

Ustawa Rządowa była pierwszą polską ustawą zasadniczą i jedną z pierwszych na świecie konstytucji przyjętych w sposób w pełni demokratyczny. Dokument składa się z uroczystej preambuły i 11 artykułów.

Ustawa Rządowa wprowadzała w Polsce ustrój monarchii konstytucyjnej, jakiego większość państw europejskich doczekała się dopiero w wieku następnym. Konstytucja 3 maja zachowywała stanową strukturę społeczeństwa, ale otwierała drogi awansu społecznego i perspektywy dalszych przekształceń ustroju.

Postanowienia Konstytucji 3 maja

<https://konstytucja3maja.gov.pl/pl/postanowienia/>

- Zasada suwerenności narodu
- Wprowadzenie ustroju monarchii konstytucyjnej
- Dziedziczność tronu – zniesienie wolnej elekcji
- Monteskiuszowski podział władzy na prawodawczą, wykonawczą i sądowniczą
- Zniesienie liberum veto, rokoszu, konfederacji, przysięgania posłów na instrukcje poselskie
- Głosowanie większością głosów
- Parlamentarna odpowiedzialność ministrów
- Pozbawienie praw politycznych gołoty
- Podtrzymanie postanowień prawa o miastach
- Deklaracja wzięcia chłopów pod opiekę państwa
- Zniesienie podziału Rzeczypospolitej na Koronę i Wielkie Księstwo Litewskie

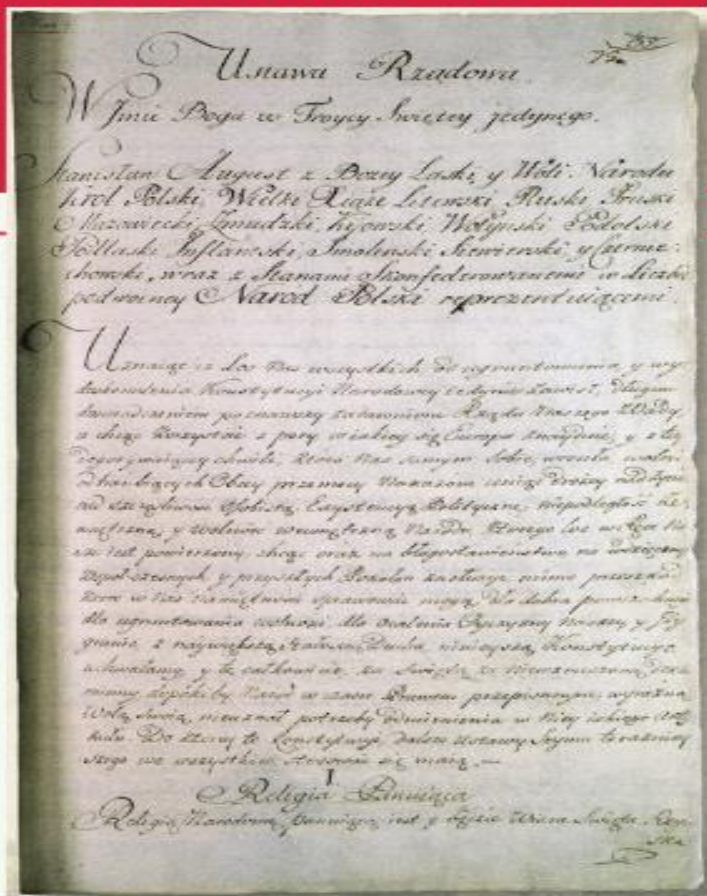
Rękopisy

Przechowywane w Archiwum Głównym Akt Dawnych trzy egzemplarze Konstytucji 3 maja są unikatami. Wynika to z krótkiego czasu funkcjonowania wprowadzonego w dniu 3 maja 1791 r. ustroju. Rosja nie pogodziła się z utratą wpływów w Polsce i wkrótce doprowadziła do kapitulacji króla oraz przejęcia władzy przez przeciwników Konstytucji 3 maja. Targowiczanie rozpoczęli działania zmierzające do zatarcia wszelkich śladów po Konstytucji. Ze szczególną zaciekłością ścigano oryginalne egzemplarze dokumentu.

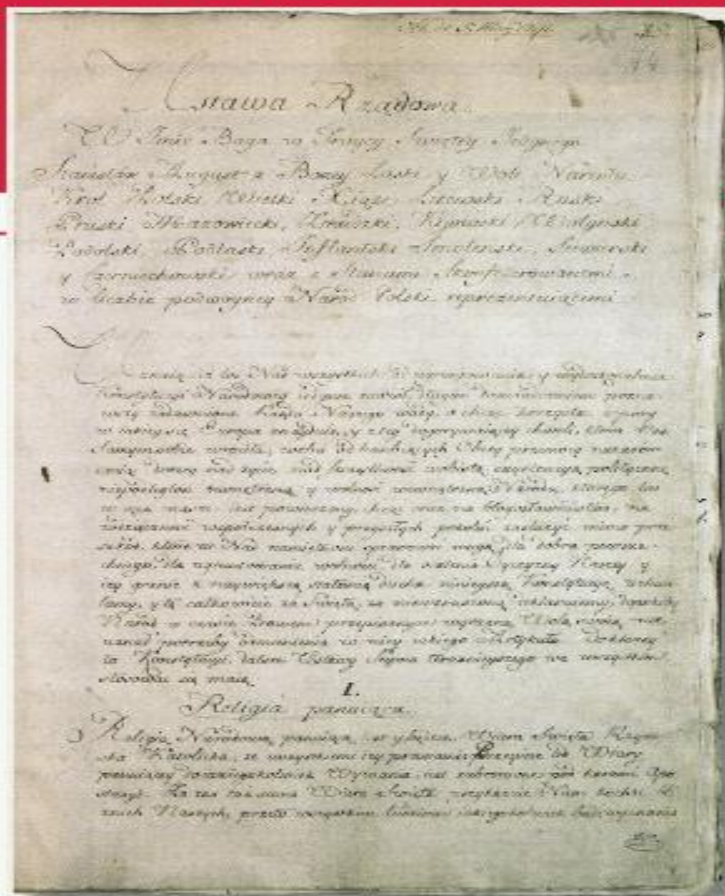
- Tekst z Tzw. Metryki Litewskiej ocalał zapewne w Bibliotece Królewskiej (tam ręce Targowiczan nie sięgały).
- Tekst z Archiwum Publicznego Potockich przechowali w ukryciu przedstawiciele tej rodziny, którzy, z uwagi na rolę odegraną w powstaniu i uchwaleniu Ustawy Rządowej, nie mogli liczyć na łaskawość przeciwników.
- Egzemplarz z Archiwum Sejmu Czteroletniego przechował jeden z sekretarzy sejmowych.

Rękopisy Konstytucji 3 maja

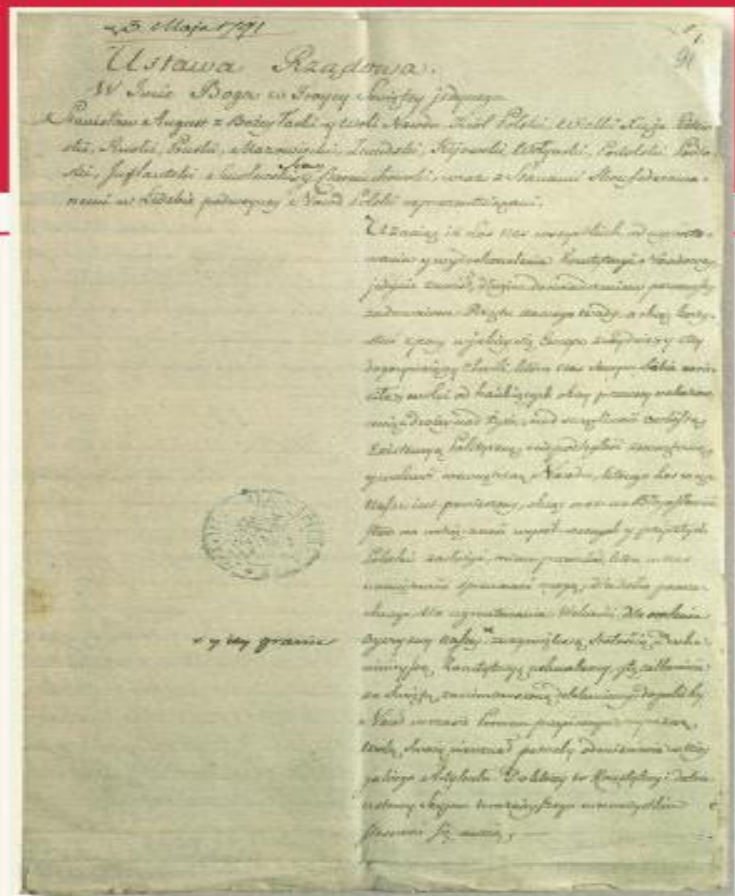
KSIĘGA METRYKI LITEWSKIEJ

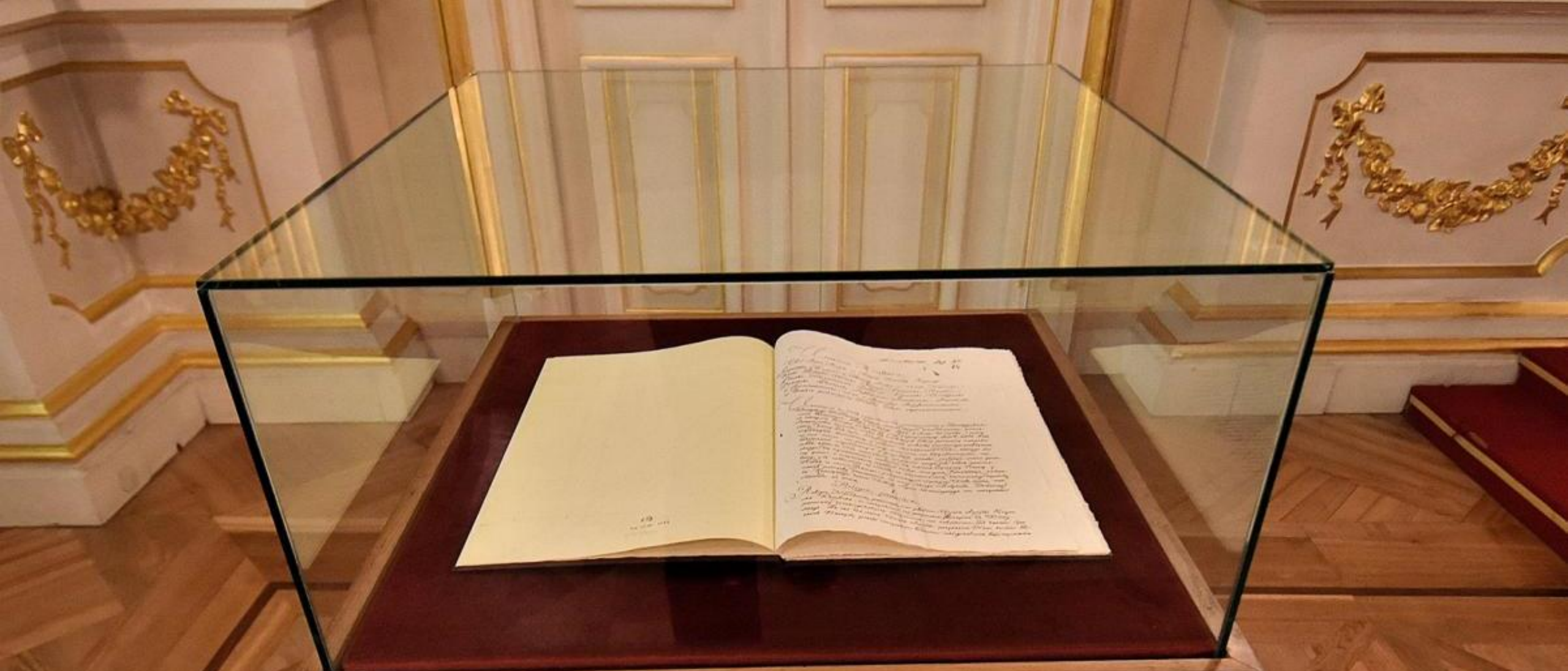

KSIĘGA ARCHIWUM
PUBLICZNEGO POTOCKICH

KSIĘGA ARCHIWUM
SEJMU CZTEROLETNIEGO

Kopia Konstytucji 3 maja eksponowana
w Sali Senatorskiej w Zamku Królewskim w Warszawie

USTAWA RZĄDOWA.

PRAWO UCHWALONE.

Dnia 3. Maja, Roku 1791.

w WARSZAWIE,
w Drukarni Uprzywileiowaney M. GRÖLLA,
Księgarza Nadwornego J. K. Mci.

Pierwsze druki polskie

W ciągu pierwszego roku od jej uchwalenia, Konstytucja 3 maja miała co najmniej 14 wydań – wydrukowano około 20–30 tys. egzemplarzy.

Konstytucja wkrótce po uchwaleniu była publikowana w prasie polskiej, np. w „Gazecie Narodowej i Obcej” Nr 38, 11 V 1791

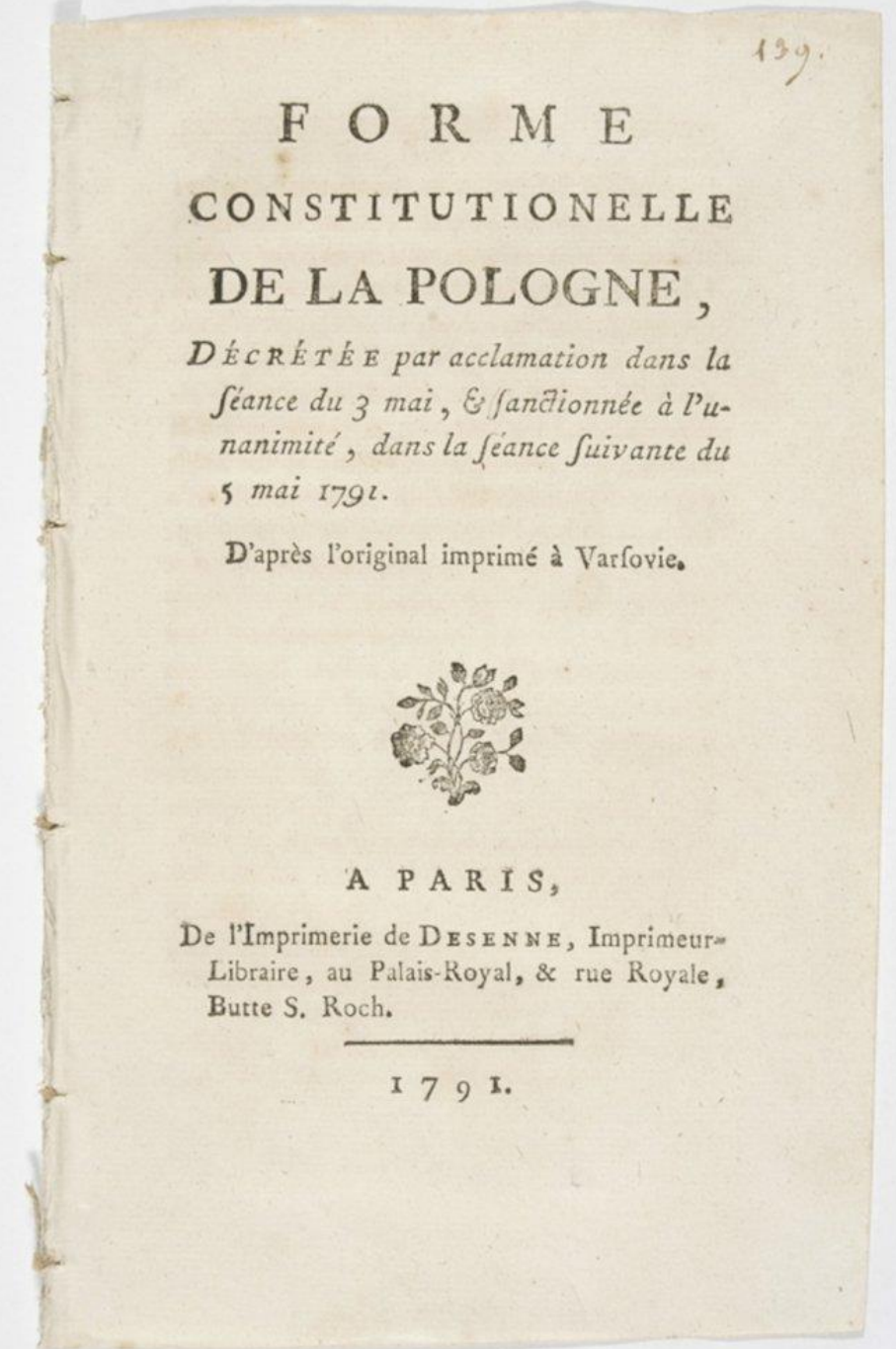

W językach obcych

Konstytucję 3 Maja, wkrótce po jej wprowadzeniu, podziwiała cała liberalna Europa. Wychwalał ją, jako przykład pokojowych przekształceń ustrojowych, twórca nowoczesnego konserwatyzmu Edmund Burke (1729–1797), pozytywnie oceniała ją „Gazeta Lejdejska”, ciepłe słowa dla Konstytucji znajdowano w salonach Wiednia.

Przychylnie spoglądał na nią papież Pius VI (1775–1799); nawet król Prus, Fryderyk Wilhelm II (1786–1797), przysłał list gratulacyjny.

Ówczesny ambasador Stanów Zjednoczonych w Paryżu, a późniejszy prezydent (1801–1809), demokrat Thomas Jefferson, napisał, że świat ówczesny uzyskał trzy konstytucje godne pamięci i szacunku, w kolejności ich ustanowienia: amerykańską, polską i francuską.

Prof. Piotr Ugniewski, *Jak uchwalono Konstytucję 3 Maja*

„Ustawa Rządowa (...) była przedmiotem podziwu światłych środowisk europejskich jako druga ustawa tego rodzaju na świecie po konstytucji Stanów Zjednoczonych Ameryki Północnej, uchwalonej w roku 1787. Mimo jej unicestwienia pozostawiła ważne przesłanie dla Polaków na przyszłość, jak osiągać bez przemocy porozumienie w podstawowych dla dobra publicznego sprawach”.

Konstytucja jako symbol

Konstytucja 3 maja już od momentu jej uchwalenia stała się dla mieszkańców Rzeczypospolitej symbolem niepodległości odzyskanej spod niewoli rosyjskiego protektoratu. Dawała świadectwo, że narody Rzeczypospolitej podjęły wysiłek dla ocalenia wspólnego kraju, a pamięć o niej pomogła zachować tożsamość w trudnych latach zaborów. Obchody organizowane w rocznice uchwalenia konstytucji były manifestem odrębności i przypominały o utraconej państwowości.

Dzień 3 maja po odzyskaniu niepodległości Polski stał się świętem państwowym, a do jej tradycji odwoływała się preambuła uchwalonej 17 marca 1921 roku konstytucji marcowej.

Obchody święta 3 maja zostały zakazane na okupowanych terenach w trakcie II wojny światowej. Powojenne władze komunistyczne nie zamierzały ich przywrócić. Już 3 maja 1946 roku zostały brutalnie stłumione demonstracje studentów, którzy nie zgadzali się na komunistyczną Polskę. 3 maja do końca istnienia PRL pozostał dla demokratycznej opozycji symbolem aspiracji niepodległościowych i okazją do protestów przeciwko władzy. Święto 3 maja zostały przywrócone w 1990 roku, po upadku reżimu komunistycznego. Polacy ponownie świętują rocznice uchwalenia konstytucji, a od 2007 roku dołączyli do nich Litwini, którzy ogłosili wtedy ten dzień świętem narodowym.

Sekrety obrazu Jana Matejki

Centralną postacią obrazu jest **marszałek Sejmu Wielkiego Stanisław Małachowski**, w lewej ręce trzyma symbol swojej władzy laskę marszałkowską, a w prawej w triumfalnym geście unosi tekst Konstytucji 3 maja.

Po schodach do kolegiaty św. Jana wchodzi **król Stanisław August Poniatowski**, na ramionach ma założony płaszcz koronacyjny, w którym jednak wówczas nie występował.

Kłaniając się przy drzwiach kościoła wita króla **prezydent Warszawy Jan Dekert** (z córką Marianną, w żółtej sukni tyłem do widza). Dekert już wtedy nie żył, ale Matejko namalował go w tej scenie celowo, aby ukazać rolę mieszczaństwa oraz przyjęcie przez Sejm Wielki w kwietniu 1791 Prawo o miastach.

Centralnie Matejko umieścił jeszcze dwie ważne dla powstania konstytucji postacie: **w stroju kapłana Hugona Kołłątaja** oraz za nim **marszałka wielkiego litewskiego Ignacego Potockiego**.

Drugą postacią niesioną na ramionach przez postów jest **Kazimierz Nestor Sapieha** marszałek konfederacji litewskiej, **drugi marszałek Sejmu Wielkiego**.

Na koniu w mundurze szwoleżera, żołnierza lekkiej kawalerii w Księstwie Warszawskim, namalowany został królewski bratanek **książę Józef Poniatowski**. W 1791 książę był dowódcą stołecznego garnizonu.

<https://www.gov.pl/web/kultura/konstytucja-3-maja-1791-roku---sekrety-obrazu-jana-matejki>
<https://konstytucja3maja.gov.pl/pl/postacie/>

KALENDARIUM

1791 uchwalenie przez Sejm Wielki Konstytucji 3 Maja

1792 obchody pierwszej rocznicy uchwalenia Konstytucji; ceremonia wmurowania kamienia węgielnego pod kościół Opatrzności Boskiej w Ujazdowie jako wyraz dziękczynienia za uchwalenie Ustawy Rządowej

1891 obchody stulecia uchwalenia Konstytucji 3 Maja w trzech zaborach i na emigracji

1919 rocznica uchwalenia Konstytucji staje się świętem narodowym

1924 ustanowienie przez papieża Piusa XI święta Matki Bożej Królowej Polski dla upamiętnienia Konstytucji 3 Maja

1951 zniesienie Święta przez władze Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej

1966 kościelno-patriotyczne obchody milenium chrztu Polski na Jasnej Górze z głównymi uroczystościami 3 maja

1980 odrodzenie tradycji niezależnego świętowania 3 Maja, demonstracja w Gdańsku

1990 przywrócenie przez Sejm Narodowego Święta Trzeciego Maja

Bibliografia

- <https://konstytucja3maja.gov.pl/pl/>
- <https://zpe.gov.pl/a/konstytucja-3-maja/D14citlTB>
- <https://muzhp.pl/pl/c/1323/prof-piotr-ugniewski-jak-uchwalono-konstytucje-3-maja>
- <https://muzhp.pl/pl/c/588/stanislaw-august-poniatowski-i-konstytucja-3-maja>
- <https://www.gov.pl/web/kultura/3maja>
- <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wydarzenia/konstytucja-3-maja---ksiega-faksymilowo-reprintowa-w-palacu-prezydenckim,964>
- https://rcin.org.pl/Content/231751/WA248_253047_P-I-30_krwawicz-o-pierwszych_o.pdf